

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Аналіз господарської діяльності»
вибіркових компонент
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Облік і аудит

За темою № 4 - Аналіз виконання виробничої програми підприємств.

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу
Протокол від 22.09.21 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол
від 31.08.2021 № 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст
вищої категорії, викладач – методист, Луценко Г. П.

Рецензенти:

1. Доктор економічних наук, професор кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму Кременчуцького національного університету ім. М. Остроградського – Дружиніна В.В.
2. Викладач циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Пушкар О.І.

План лекції:

1. Значення, завдання та інформаційне забезпечення аналізу виробництва продукції та послуг
2. Оцінка ступеня виконання плану та динаміки обсягу виробництва продукції та послуг
3. Факторний аналіз зміни обсягу виробництва продукції та послуг

Література:Основна:

1. Портна О.В. Аналіз господарської діяльності. Начальний посібник / Портна О.В, Єрмолова Н.М. – К.: Патерик, 2015. – 312 с.

Допоміжна:

2. Донцова Л.В. Анализ финансовой отчетности: Учебник. – 6-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство «Дело и сервис», 2008. – 368 с.
3. Економічний аналіз. Навчальний посібник для студентів вузів. / За ред. проф. Бутинця Ф.Ф. – Житомир: ПП “Рута”, 2003. – 680 с.
4. Ефимова О.В. Финансовый анализ. – 2-е изд., доп. – М.: Бухгалтерский учет, 1998. – 320 с.
5. Житна І.П. Економічний аналіз господарської діяльності підприємств: Навчальний посібник. – К.: Вища школа, 1992. – 186 с.
6. Олійник О.В. Економічний аналіз. Практикум. Навчальний посібник для студентів вузів. – Житомир: ПП “Рута”, 2003. – 496 с.
7. Прокопенко І.Ф., Генін В.І. Методика і методологія економічного аналізу. Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 430 с.
8. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: 2-е изд., перераб. и доп. – Мн.: ИП “Экоперспектива”, 1998. – 498 с.
9. Цал-Цалко Ю.С. Бухгалтерський звіт підприємства та його аналіз. – Житомир: ЖІТІ, 1998. – 200 с.
10. Шпанковська Н.Г. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 328 с.
11. Хома У.Б., Турко В.В. Економічно-математичні методи аналізу діяльності підприємств. Навчально-методичний посібник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 328 с.

Періодичні видання:

1. Урядовий кур’єр;
2. Фінанси України;
3. Економіст; Економіка, фінанси, право;

4. Актуальні проблеми економіки;
5. Економіка України;

Інформаційні ресурси

6. www.oop.com.ua - Ukraine Business & Economy http
7. www.ukrstat.gov.ua Офіційний сайт Держкомстату України
8. www.rada.gov.ua - Офіційний сайт Верховної Ради України

1. Значення, завдання та інформаційне забезпечення аналізу виробництва продукції та послуг

Обсяг виробленої продукції (товарів, робіт, послуг) виражається у натуральних та вартісних вимірниках, і є визначальним чинником результативності основної діяльності підприємства.

У вартісному вимірі обсяг виробництва характеризується показниками валової та товарної продукції.

Основна мета аналізу виробництва продукції та послуг – пошук внутрішніх, невикористаних резервів зростання обсягів виробництва продукції та послуг, що надаються підприємством.

Задачі аналізу виробництва продукції та послуг:

- встановлення обґрунтованості, напруженості і оптимальності виконання планового завдання з випуску продукції та послуг;
- об'єктивна оцінка ступеня виконання плану виробництва продукції та послуг, задоволення попиту споживачів;
- вивчення динаміки випуску продукції та послуг;
- оцінка ритмічності і рівномірності випуску продукції та послуг у розрізі періодів часу та структурних підрозділів підприємства;
- виявлення, кількісне вимірювання і узагальнення чинників, які впливають на відхилення фактичних показників обсягу виробництва продукції та послуг від планових і на їх динаміку;
- пошук можливостей збільшення обсягу випуску продукції та послуг;

– розробка заходів щодо ліквідації виявлених в процесі аналізу недоліків в роботі підприємства і максимального використання встановлених внутрішньогосподарських резервів зростання обсягу виробництва продукції та послуг.

Основу інформаційного забезпечення аналізу обсягу виробництва продукції та послуг складають: бізнес-план підприємства, державні замовлення, господарські договори, звіти про виконання планів з виробництва продукції цехами, дільницями, бригадами, матеріали спостережень, обстежень, соціологічних досліджень, дані оперативного, бухгалтерського та статистичного обліку

2. Оцінка ступеня виконання плану та динаміки обсягу виробництва продукції та послуг

Аналіз обсягу виробництва продукції та послуг, як правило, починається з оцінки ступеня виконання плану та динаміки їх випуску, і проводиться у діючих і порівняних умовах (якщо протягом звітного періоду спостерігалася зміна цін на сировину і матеріали, що використовуються у виробництві, і відпускних цін на продукцію (послуги)).

Оцінка ступеня виконання плану і динаміки обсягу виробництва продукції здійснюється в розрізі його складу, структури, асортименту, якості, ритмічності та рівномірності виробництва на підставі обчислення відповідних оціночних показників.

Аналіз виконання плану і динаміки обсягу виробництва продукції та послуг **за загальним обсягом та складом**, як правило, проводиться шляхом порівняння фактичних і базових (планових чи фактичних за минулий період) даних випуску продукції (товарів, робіт, послуг) в цілому по підприємству, за окремими її видами і структурними підрозділами. На підставі цих порівнянь в абсолютних і відносних одиницях виміру визначаються зміни обсягу виробництва продукції (товарів, робіт, послуг), і робиться висновок щодо виконання плану і динаміки виробництва.

Оцінка ступеня виконання плану і динаміки обсягу виробництва продукції та послуг за **асортиментом** базується на порівнянні базових (планових чи фактичних за минулий період), фактичних і фактичних, зарахованих у виконання плану за асортиментом, даних випуску продукції (послуг). При цьому визначаються абсолютні і відносні зміни обсягу виробництва продукції (послуг) в цілому по підприємству, за окремими її видами і структурними підрозділами, і обчислюється коефіцієнт асортиментності виробництва продукції, який свідчить про ступінь дотримання передбаченого виробничою програмою асортименту виробництва продукції.

Коефіцієнт асортиментності виробництва продукції може бути обчислений трьома способами:

- за найменшим відсотком. При цьому в якості загального відсотку виконання плану за асортиментом приймається найменший відсоток виконання плану серед усіх видів продукції;

- за питомою вагою у загальному переліку найменувань продукції, за якими виконана виробнича програма. Цей показник пов'язаний з номенклатурою продукції, і обчислюється співвідношенням кількості видів продукції з повним виконанням виробничої програми та кількості планових позицій асортименту продукції;

- за середнім відсотком (метод заліку). Згідно цього способу коефіцієнт асортиментності виробництва продукції визначається співвідношенням фактичного в межах виробничої програми за асортиментом і планового обсягу виробництва продукції (товарів, робіт, послуг).

Чим ближче значення коефіцієнта асортиментності до 1, тим більше підприємство зберегло передбачений натурально-речовий склад. Виконати завдання за асортиментом чи дотриматися попереднього його рівня означає випустити продукцію (товари, роботи, послуги) відповідно до визначеної номенклатури.

В рамках аналізу обсягу виробництва продукції (послуг) за асортиментом здійснюється також оцінка ступеня його оновлення. Для цього обчислюється

коефіцієнт оновлення асортименту як співвідношення кількості (або вартості) нових видів продукції та загальної кількості (вартості) продукції, яка випускається підприємством. Цей показник характеризує інтенсивність оновлення асортименту продукції, що виробляється підприємством, і чим вище його значення, тим краще.

Оцінка ступеня виконання плану і динаміки обсягу виробництва продукції та послуг за структурою базується на порівнянні планових і фактичних, зарахованих у виконання плану за структурою, даних випуску продукції (послуг). При цьому обчислюється коефіцієнт структури виробництва продукції, який свідчить про ступінь дотримання визначеної виробничою програмою підприємства структури виробництва продукції.

Виконати завдання за структурою чи дотриматися попереднього її рівня означає зберегти у фактичному випуску продукції передбачені співвідношення окремих її видів. Чим ближче значення коефіцієнта структури виробництва продукції до 1, тим більше підприємство зберегло передбачене співвідношення окремих видів продукції, і навпаки.

Зміни у структурі виробництва продукції суттєво впливають на зміну обсягів виробництва і реалізації в грошовому вираженні та суму прибутку.

Вплив порушень структури виробництва на основні показники господарювання підприємства визначають різними методами. Найчастіше застосовують метод прямого розрахунку за всіма виробами з урахуванням зміни питомої ваги кожного виробу в загальному обсязі виробництва та метод середніх цін.

Як свідчить практика, структура продукції залежить від того, наскільки ритмічно і рівномірно виконується завдання з випуску окремих видів продукції в часі і просторі.

Під час оцінки ритмічності і рівномірності виробництва продукції на підприємстві обчислюються коефіцієнти ритмічності і рівномірності (по аналогії з коефіцієнтами ритмічності і рівномірності виконання договірних

зобов'язань на поставку продукції), а також визначається сезонність виробництва на підставі індексів сезонності.

Оцінка ступеня виконання плану і динаміки обсягу виробництва продукції та послуг *за якістю* здійснюється на підставі узагальнюючих, індивідуальних та непрямих показників якості продукції.

Узагальнюючими показниками якості виробленої підприємством продукції незалежно від її виду та призначення є: частка нової продукції в загальному її випуску, частка продукції вищої категорії якості, середньозважений бал продукції, середній коефіцієнт сортності, частка атестованої і не атестованої продукції, частка сертифікованої продукції, частка продукції, що відповідає світовим стандартам, частка продукції, що експортується, у тому числі у високорозвинуті промислові країни.

До *індивідуальних* показників якості продукції, що характеризують одну із її властивостей, відносяться: сортність (легка, харчова, хімічна та і інші галузі промисловості), корисність (жирність молока, зольність вугілля, вміст заліза в руді, вміст білка в продуктах харчування), надійність (довговічність, безвідмовність у роботі), технологічність, тобто ефективність конструкторських і технологічних рішень (трудомісткість, енергомісткість), естетичність виробів.

Непрямими показниками якості є штрафи за неякісну продукцію, за обсяг і частку забракованої продукції, за частку продукції, на яку надійшли рекламации від покупців, за втрати від браку і т. ін.

В процесі аналізу фактичні значення за показниками якості порівнюються з плановими і фактичними даними попередніх періодів, і визначаються абсолютні і відносні зміни.

За продукцією, якість якої характеризується сортністю (кондицією), визначають частку продукції кожного сорту (кондиції) в загальному обсязі виробництва, середній коефіцієнт сортності, середньозважену ціну виробу у порівняних умовах, і з'ясовують зміни за цими показниками в абсолютному і відносному вимірі.

Оцінка ступеня виконання плану і динаміки за якістю продукції, що характеризується гатунком (сортом), здійснюється на підставі визначення співвідношення фактичного та базового (планового чи фактичного за попередній період) коефіцієнтів сортності. Виконати завдання за якістю чи дотриматися попереднього її рівня означає випустити продукцію передбаченого рівня якості, тобто відповідної сортності. Чим ближче значення співвідношення фактичного і базового коефіцієнтів сортності до 1, тим краще підприємство дотримується заданого рівня якості продукції, і навпаки.

В рамках оцінки обсягу виробництва за якістю здійснюється також розрахунок економічної ефективності від поліпшення якості продукції (послуг). Вона характеризується розміром додатково отриманого прибутку, а також зростанням обсягів виробництва і реалізації продукції (послуг) підвищеного рівня якості.

3. Факторний аналіз зміни обсягу виробництва продукції та послуг

Перспективи збільшення обсягу виробництва продукції (послуг) значною мірою *обумовлюються дією сукупності факторів* внутрішнього середовища функціонування підприємства.

Метою факторного аналізу обсягу виробництва продукції (послуг) є виявлення потенційних можливостей його збільшення й розробка заходів щодо їх впровадження в практичну діяльність підприємства.

Вплив внутрішніх чинників, зокрема обсягу і структури і ціни продукції; середньорічної вартості основних засобів, їх структури та фондівдачі (основних засобів та їх активної частини); середньої чисельності і структури промислово–виробничого персоналу підприємства, продуктивності, фондоозброєності та технічної озброєності їх праці; середньої вартості сировини і матеріалів; наявності та ефективності використання виробничої площі згідно режиму роботи підприємства, тощо на зміну обсягу виробництва визначається на підставі методів детермінованого факторного аналізу, які

застосовуються до детермінованих моделей залежності обсягу виробництва продукції (послуг) від чинників, що його визначають (табл. 5.3).

По завершенні аналізу обсягу виробництва продукції та послуг розробляються заходи щодо усунення причин недовиконання плану випуску продукції за асортиментом, структурою, якістю, ритмічністю і рівномірністю. При цьому особливу увагу приділяють усуненню тих причин, які пов'язані з недоліками в організації виробництва і несвоєчасним ремонтом устаткування, порушеннями технології виробництва, графіку та обсягів постачання матеріалів і комплектуючих, помилками у плануванні, тощо.